

Latvijas Republikas tiesībsargs

Baznīcas iela 25, Rīga, LV-1010, tālr.: 67686768, e-pasts: tiesibsargs@tiesibsargs.lv, www.tiesibsargs.lv

Rīgā

23.04.2024. Nr.1-5/102

Biedrībai "Latvijas Sarkanais Krusts" Sociālās aprūpes centram "Stūrīši"
sac.sturisi@redcross.lv

Informācijai:
Labklājības ministrijai
Labklājības ministram U.Augulim
lm@lm.gov.lv

Talsu novada pašvaldībai
pasts@talsi.lv

Biedrībai "Latvijas Sarkanais Krusts"
Ģenerālsekretāram U.Līkopam
secretariat@redcross.lv

Ziņojums par cilvēktiesību nodrošināšanu biedrības "Latvijas Sarkanais Krusts" sociālās aprūpes centrā "Stūrīši"

Tiesībsarga biroja pārstāvji 2023. gada 1. decembrī un 2024. gada 23. februārī kopā ar pieaicinātu ekspertu - fizikālās un rehabilitācijas medicīnas ārsti Alisi Rjabikovu (turpmāk tekstā – pieaicinātais eksperts) bez iepriekšēja brīdinājuma apmeklēja biedrības "Latvijas Sarkanais Krusts" sociālās aprūpes centru "Stūrīši" (turpmāk - SAC), Stūrīši 8, Stūrīši, Laidzes pagasts, Talsu novads. Vizītes mērķis bija pārbaudīt saņemto informāciju par SAC iemītnieku tiesību iespējamiem pārkāpumiem.

1. Vispārīga informācija par SAC un iemītnieku skaitu

SAC atrodas lielā nenorobežotā teritorijā ar administrācijas ēku un palīgēkām (nodarbību ēka, noliktava) un pastaigu parku. SAC iemītnieki izmitināti divās savstarpēji savienotās ēkās - vienai ēkai ir 3 stāvi un lifts (turpmāk tekstā – 1. korpuss), bet otrai ēkai ir 2 stāvi bez lifta (turpmāk tekstā - 2. korpuss). Pirmajā vizītes dienā SAC pakalpojumus saņēma 121 iemītnieki, bet otrajā vizītē 117 iemītnieki.

SAC iemītnieki ir izvietoti pa stāviem, ņemot vērā viņu iespējas patstāvīgi pārvietoties, proti, ēkas 1. stāvā ir izvietoti iemītnieki, kuriem ir funkcionāli traucējumi un kuri patstāvīgi pārvietoties spēj ar grūtībām, pārsvarā izmantojot palīgīdzekļus. SAC ir pieejams lifts, tomēr to izmanto tikai darbinieki vai iemītnieki darbinieku pavadībā. Savukārt 2. un 3. stāvā pārsvarā izmitināti tādi iemītnieki, kuri spēj patstāvīgi pārvietoties, dodas patstāvīgi pastaigās un viņiem nav nepieciešamība pēc nepārtraukta darbinieku atbalsta. SAC 1. korpusa 2. stāvā ir izveidota slēgta nodaļa, kura paredzēta iemītniekiem, kam nepieciešama pastiprināta uzraudzība.

Vizītes laikā Tiesībsarga biroja pārstāvji veica gan telpu apskati, gan pārrunas ar SAC darbiniekiem un iemītniekiem, lai noskaidrotu viņu viedokli par SAC sniegtajiem ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas pakalpojumiem.

2. Vispārējie sadzīves apstākļi

- 2.1. Abās vizītes dienās SAC ēkās bija jūtama izteikti nepatīkama smaka, kas, visticamāk, norāda uz **nepietiekami veiktiem higiēnas pasākumiem**. Pirmās vizītes laikā 1. korpusa 1. stāva tualetes izlietne bija aizsērējusi un tur bija redzami vēmekļi. Tāpat vairākos sanitārajos mezglos bija jūtama izteikta urīna smaka, un 2. korpusa 1. stāva tualetē bija redzamas izkārnījumu paliekas uz poda un grīdas. Kaut arī otrās vizītes laikā sanitārās telpās kopumā bija tīras, tomēr tāpat bija jūtama nepatīkama urīna smaka.
- 2.2. Apskatot atsevišķu iemītnieku aprūpes lapas, Tiesībsarga biroja pārstāvji konstatēja, ka **ieraksti par iemītnieku mazgāšanos veikti trīs vai četras reizes mēnesī**, kas formāli atbilst Latvijas normatīvajos aktos noteiktajam minimumam¹, bet to nevar uzskatīt par personīgās higiēnas veikšanu atbilstoši katra iemītnieka individuālajām vajadzībām. Eiropas Komiteja spīdzināšanas un necilvēcīgas vai pazemojošas rīcības vai soda novēršanai (turpmāk - CPT) nosaka mazgāšanās pasākumus iemītniekiem vismaz divas reizes nedēļā.²
- 2.3. Pirmās vizītes laikā 1. korpusa 1. stāvā ārdurvis stāvēja vaļā un arī 2. stāvā bija **jūtams vēsums, kā arī radiatoru bija vēsi**. Saskaņā ar Ministru kabineta 2000. gada 12. decembra noteikumu Nr. 431 "Higiēnas prasības sociālās aprūpes institūcijām" 2. pielikumā norādīto minimālā gaisa temperatūra pieaugušo sociālās aprūpes institūcijas dzīvojamā istabā-guļamtelpā un ēdamtelpā nedrīkst būt mazāka par 18 grādiem. CPT standarti attiecībā uz dzīves apstākļiem sociālās aprūpes iestādēs galvenokārt ietver prasību nodrošināt

¹ Ministru kabineta 2000. gada 12. decembra noteikumu Nr. 431 "Higiēnas prasības sociālās aprūpes institūcijām" 8.1. un 14.¹ punkts. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/13628-higienas-prasibas-socialas-aprupes-institucijam>

² Eiropas Komitejas spīdzināšanas un necilvēcīgas vai pazemojošas rīcības vai soda novēršanai (CPT) 2020. gada 21. decembra Faktu lapa "Personas, kurām atņemta brīvība sociālās aprūpes iestādēs" 14. punkts. Pieejams: <https://www.vvc.gov.lv/lv/starptautiskie-tiesibu-akti/european-committee-prevention-torture-and-inhuman-or-degrading-treatment-or-punishment-cpt-factsheet-persons-deprived-their-liberty-social-care-establishments>

iemītnieku pamatvajadzības attiecībā uz dzīvojamo platību un atbilstošu apkuri, ventilāciju, dabiskās gaismas un mākslīgā apgaismojuma pieejamību, kā arī higiēnu.³ Vizītes laikā Tiesībsarga biroja pārstāvji neveica gaisa temperatūras mērījumus, tomēr apstāklis, ka vairāki iemītnieki iekštelpās bija gērbušies cepurēs un cimdos, iespējams, liecina par to, ka netiek nodrošināts atbilstošs siltums iemītnieku vajadzībām.

- 2.4. SAC 1. korpusa 2. stāva iemītniekiem **nav nodrošināta kopīga atpūtas telpa**, un iemītnieki savu brīvo laiku pavadīja sēžot koridorī, ko nevar uzskatīt par iemītniekiem atbilstošu atpūtas telpu. Ministru kabineta 2017. gada 13. jūnija noteikumu Nr. 338 "Prasības sociālo pakalpojumu sniedzējiem" (turpmāk – MK Nr. 338) 57.1. punkts noteic SAC pienākumu nodrošināt iemītniekiem atpūtai un nodarbībām piemērotas telpas un atbilstošu inventāru. Ievērojot to, ka iemītnieku brīva pārvietošanās ārpus nodaļas, lai dotos uz citām SAC brīvā laika pavadīšanas telpām, ir ierobežota un notiek salīdzinoši reti, būtu nepieciešams apsvērt nepieciešamību šādu telpu izveidot slēgtajā nodaļā.
- 2.5. Dzīvojamās istabās bija pietiekami daudz dabiskā un mākslīgā apgaismojuma, turklāt arī istabu platība bija pietiekoša, kas tiek atzinīgi novērtēts. Istabās bija izmitināti iemītnieki pa 2, 3, 4 vai 5 istabā. Tomēr 5 iemītnieku istabas ir **lielas ietilpības kopmītņu tipa telpas**. CPT⁴ ir norādījusi, ka lielas ietilpības kopmītņu tipa telpām ir neterapeitiska un bezpersoniskuma izjūtu raisoša ietekme uz iemītniekiem.
- 2.6. Dažās istabās bija izvietoti sēdpodi iemītnieku dabisko vajadzību nokārtošanai, lai arī lielākā daļa šo iemītnieku bija staigājoši un viņiem ir iespēja apmeklēt labierīcības. **Sēdpodu izmantošana istabā**, iespējams, atvieglo iemītnieku ikdienu, tomēr tas **neveicina pašaprūpes prasmju saglabāšanu**. Šāda prakse nav atbalstāma un SAC darbiniekiem ir jāveicina iemītnieku mobilitāte un jāmudina iemītniekus pēc iespējas vairāk būt fiziski aktīviem. Pirmās vizītes laikā Tiesībsarga biroja pārstāvji redzēja tikai dažus aizslietņus, kas tika izmantoti privātuma nodrošināšanai. Savukārt pozitīvi vērtējams, ka otrās vizītes laikā aizslietņi istabās bija nodrošināti vietās, kur iemītniekiem tas bija nepieciešams. Vēlams turpināt nodrošināt aizslietni privātuma saglabāšanai, it sevišķi sēdпода izmantošanas laikā.
- 2.7. Daudzos SAC sanitārajos mezglos **durvis uz dušām un tualetēm nebija slēdzamas**, tādējādi nenodrošinot privātās dzīves neaizskaramību. Iespējams, sanitāro mezglu privātuma nepietiekams nodrošinājums, rada iemītnieku pasivitāti apmeklēt sanitāros mezglus. CPT

---

³ Turpat 7. punkts.

⁴ Turpat 8. punkts.

uzskata, ka sanitārajiem mezgļiem ir jābūt drošiem, lai iemītņieki netiktu pakļauti neatbilstošai saskarsmei un privātās dzīves apdraudējumam.⁵

2.8. Sanitārajos mezgļos **nebija pieejams tualetes papīrs, dušas želeja vai ziepes, dvieļi rokām.**

SAC darbinieki norādīja, ka higiēnas preces atrodas pie katra iemītņieka atsevišķi viņu nakts skapīšos un pie SAC darbiniekiem. Šāda kārtība ir ieviesta, jo vairāki iemītņieki mēdzot būt ziepes un tualetes papīru. Tiesībsargs uzskata, ka šāda prakse nav atbalstāma, ņemot vērā iemītņieku kognitīvās prasmes, kā arī tas var radīt pazemojuma sajūtu gadījumā, ja iemītņieks ir aizmirsis paņemt līdzīgu higiēnas piederumus. Tāpat higiēnas preču pieejamība uz vietas, iespējams, veicinātu iemītņieku personīgās higiēnas ievērošanu un mazinātu gadījumus, kad aiz iemītņieka nepieciešams telpu uzņemt. Tiesībsarga ieskatā, labās prakses piemērs ir, ka visas iemītņiekiem nepieciešamās higiēnas preces ir izvietotas sanitārajos mezgļos. SAC darbiniekiem ir jāmeklē risinājumi, kā nodrošināt higiēnas preces dozētā daudzumā sanitārajos mezgļos.

2.9. SAC vadītāja informēja Tiesībsarga biroja pārstāvjus, ka no 2023. gada decembra līdz 2024. gada martam SAC ir noteikta karantīna sakarā ar gripas saslimšanas riskiem. Līdz ar karantīnas noteikšanu **tuvinieki nedrīkst apciemot SAC iemītņiekus** arī SAC āra teritorijā. SAC darbinieki norādīja, ka iemītņiekiem ir iespēja sazināties ar tuviniekiem telefoniski. Nenoliedzami attālinātās saziņas iespējas ir laba alternatīva, tomēr tā nevar aizstāt satikšanos klātienē. Sociāli izolējot iemītņiekus no saviem tuviniekiem, pastāv iespēja, ka iemītņiekam var attīstīties vientulības sajūta vai depresija. MK Nr. 338 paredz nodrošināt iespēju iemītņiekiem tikties ar draugiem, ģimenes locekļiem un radniekiem⁶. Arī CPT nosaka iemītņiekiem iespēju sazināties ar ārpusauli, t. i., sūtīt un saņemt vēstules, zvanīt pa tālruni un uzņemt apmeklētājus. Turklāt slavējama ir prakse ļaut pārnakšņot iestādē apmeklētājiem, kuri ieradušies no tālienes.⁷

Rekomendācijas:

- 2.1.1. Nodrošināt regulāru telpu uzkopšanu, arī koplietošanas sanitāro mezglu uzkopšanu, ar dezinfekcijas līdzekļiem, lai novērstu nepatīkamo smaku SAC telpās, īpaši labierīcību telpās.
- 2.1.2. Nodrošināt visiem iemītņiekiem iespēju nomazgāties dušā vismaz divas reizes nedēļā un biežāk, ja nepieciešams.

⁵ Eiropas Komitejas spīdzināšanas un necilvēcīgas vai pazemojošas rīcības vai soda novēršanai (CPT) 2020. gada 21. decembra Faktu lapa "Personas, kurām atņemta brīvība sociālās aprūpes iestādēs" 9 punkts.

⁶ Ministru kabineta 2017. gada 13. jūnija noteikumi Nr. 338 "Prasības sociālo pakalpojumu sniedzējiem" 57.4.punkts. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/291788-prasibas-socialo-pakalpojumu-sniedzējiem>

⁷ Eiropas Komitejas spīdzināšanas un necilvēcīgas vai pazemojošas rīcības vai soda novēršanai (CPT) 2020. gada 21. decembra Faktu lapa "Personas, kurām atņemta brīvība sociālās aprūpes iestādēs" 16. punkts.

- 2.1.3. Nodrošināt iemītnieku vajadzībām atbilstošu gaisa temperatūru telpās un regulāru telpu ventilāciju.
- 2.1.4. Nodrošināt telpas iemītnieku atpūtai un nodarbībām ar atbilstošu inventāru.
- 2.1.5. Censties izmitināt iemītniekus mazākās telpās gādīgā vidē, ievērojot viņu privātumu. Pārliecināties, ka vienā istabā netiek izmitināti vairāk par četriem iemītniekiem.
- 2.1.6. Maksimāli iesaistīties SAC iemītnieku mobilitātes veicināšanā – aicināt un palīdzēt apmeklēt labierīcības, lai bez īpašas vajadzības netiktu izmantoti sēdpodi, kas degradē iemītnieku pašaprūpes prasmes.
- 2.1.7. Nodrošināt drošus sanitāros mezgļus ar iespēju aizslēgt durvis, aizkarus vai aizslietņus iemītnieka privātuma nodrošināšanai higiēnas procedūru veikšanas laikā.
- 2.1.8. Nodrošināt visu nepieciešamo higiēnas un mazgāšanas līdzekļu pieejamību ikvienam SAC iemītniekam (īpaši - tualetes papīra, ziepju un dvieļu pieejamību visos sanitārajos mezgļos).
- 2.1.9. Regulāri pārskatīt, vai karantīnas ieviešana un klātienes saskarsmes liegšana joprojām ir nepieciešama un samērīga ar iemītnieku tiesību ierobežojumiem. Nenoteikt absolūtu aizliegumu karantīnas laikā satikties iemītniekiem ar apmeklētājiem, bet izvērtēt iemītnieka veselības stāvokli un vajadzības gadījumā nodrošināt nepieciešamos individuālās aizsardzības līdzekļus.

3. Personāls un iemītnieku aprūpe

- 3.1. Pirmās vizītes laikā SAC vadītāja sniedza informāciju par pilna darba laika personāla amata vietām: 1 sociālais darbinieks, 2 medmāsas (3 darbinieki), 1 vecākā medmāsa, 22 aprūpētājas. Tikmēr pārējās amata vietas, kuras ir iesaistītas iemītnieku aprūpē un strādā nepilnu darba laiku: 1 sociālā rehabilitētāja (2 dienas nedēļā), 1 sociālā aprūpētāja (2 dienas nedēļā), 1 fizioterapeits (2 dienas nedēļā), 1 psihiatrs (1 reizi mēnesī), 1 ergoterapeits (pēc nepieciešamības vai palīg līdzekļa izvērtēšanai), 1 sociālā rehabilitētāja (apvieno amatu ar pulciņa vadītāja) un 1 ģimenes ārsts visiem iemītniekiem.
Ikdienā SAC dienas laikā ir 5 aprūpētājas, savukārt nakts laikā 3 aprūpētājas.
Tiesībsarga ieskatā, **22 aprūpētājas, kuras strādā dažādās maiņās, ir nepietiekams skaits**, lai nodrošinātu pilnvērtīgu aprūpi 121 iemītniekam. Sevišķi ņemot vērā, ka SAC ir arī slēgtā nodaļa, kurā atrodas iemītnieki ar garīga rakstura traucējumiem un kuriem ir nepieciešama īpaša darbinieku uzraudzība un atbalsts.
- 3.2. Saskaņā ar SAC 2023. gada oktobra un novembra mēnešu laika grafiku nodarbībām, aktivitātēm un speciālistu apmeklējumiem iemītniekiem bija paredzētas šādas aktivitātes: nūjošana, veļas mazgāšana, naudas lietošana, mākslas terapija, telpu uzkopšana, darbs koptaldā, apkārtnes sakopšana un palīgs personālam. Savukārt kā atbildīgais speciālists par

aktivitātēm bija norādīta sociālā darbiniece. Rokdarbu pulciņš notika pirmdienās un otrdienās, nodarbības apmeklēja 16 iemītnieki no 121. Mākslas terapija notika trešdienās un nodarbības apmeklēja vidēji 8 iemītnieki. Savukārt vingrošana notika tikai ceturtdienās. No SAC grafika var izdarīt secinājumus, ka katra aktivitāte notika apmēram reizi nedēļā, tomēr ne katru dienu, turklāt minētājās aktivitātēs piedalījās apmēram 10-15% no visa iemītnieku skaita. No minētā izriet, ka dzīves kvalitātes uzlabošanas pasākumi un kognitīvās stimulācijas **programmas netiek nodrošinātas pietiekamā daudzumā**, līdz ar to pastāv risks garīgo un fizisko funkciju pasliktināšanai iemītniekiem.

CPT norāda, ka ir svarīgi, lai sociālās aprūpes iestādēs individuālās aprūpes darbinieki (t. i., medicīnas māsas un sanitāri) tiktu rūpīgi atlasīti un pirms pienākumu pildīšanas atbilstoši mācīti, kā humāni un droši rūpēties par iemītniekiem, kā arī vēlāk apgūtu profesionālās pilnveides mācības. Iemītnieku aprūpē jāietver katra iemītnieka individuāla aprūpes plāna izstrāde, norādot ārstēšanas mērķus, izmantotos terapeitiskos līdzekļus un atbildīgo personāla locekli. Aprūpes plānu izstrādē un pārskatīšanā jāpiedalās gan veselības aprūpes personālam, gan citiem personāla locekļiem, lai nodrošinātu starpdisciplināru pieeju. Šim nolūkam sociālās aprūpes iestādēs jāpieņem darbā pietiekams daudzums kvalificēta personāla – tostarp pedagogi, psihologi, sociālie darbinieki un ergoterapeiti –, kas ir mācīts veikt rehabilitācijas un terapeitiskās darbības atbilstīgi iemītnieku vajadzībām.⁸ Turklāt katram iemītniekam jānodrošina vismaz viens organizēts pasākums, ja vien veselības stāvoklis to ļauj.⁹

- 3.3. Otrās vizītes laikā sociālais darbinieks atradās atvaļinājumā, līdz ar to SAC vadītāja vizītes sākumā atteicās nodrošināt Tiesībsarga biroja pārstāvjiem pieeju klientu lietām. SAC vadītāja apgalvoja, ka klientu lietas ir sociālā darbinieka dokumentācija un atbildība, savukārt SAC vadītāja par klientu lietām neatbildot. Līdz ar radušos situāciju, sociālā darbiniece ieradās SAC savā atvaļinājuma laikā, lai nodrošinātu piekļuvi dokumentiem. Nav pieļaujama situācija, ka **darbinieka prombūtnes laikā nav neviena cita persona**, kas ir norīkota aizvietot prombūtnē esošo darbinieku. Vēršam uzmanību, ka Tiesībsarga biroja pārstāvjiem ir tiesības iepazīties ar visiem nepieciešamajiem dokumentiem pārbaudes vizītes laikā.
- 3.4. Tiesībsarga pieaicinātais eksperts padziļināti izvērtēja arī atsevišķu iemītnieku rehabilitācijas vajadzības un to nodrošināšanu. Piemēram, iemītniekam M. **nebija nodrošināts ratiņkrēsls**,

⁸ Eiropas Komitejas spīdzināšanas un necilvēcīgas vai pazemojošas rīcības vai soda novēršanai (CPT) 2020. gada 21. decembra Faktu lapa "Personas, kurām atņemta brīvība sociālās aprūpes iestādēs" 17. un 18. punkts.

⁹ CPT ziņojums par 2020. gada vizīti uz Moldovu. 172. punkts. Pieejams (angļu valodā):

<https://hudoc.cpt.coe.int/eng/?i=p-mda-20200128-en>

tāpat arī iemītnieks netika pozicionēts. SAC darbinieki Tiesībsarga pārstāvjiem norādīja, ka iemītniekam M. pozicionēšanas plāns neesot, jo viņš esot spējīgs patstāvīgi kustēties pa gultu.

Apskatot iemītnieka M. fizisko stāvokli, pieaicinātā eksperte secināja, viņš visu laiku pavada gultā, pilnīgi horizontālā stāvoklī. Ņemot vērā, ka iemītnieks M. ikdienā nespēj patstāvīgi un pilnvērtīgi mainīt pozu gultā, apsēsties un vertikalizēties, pieaicinātā eksperte norādīja, ka personai pastāv augsts izgulējumu risks un nepieciešams regulāri - ik pēc divām stundām, veikt un kontrolēt klienta pozas maiņas, kā arī ir nepieciešams veikt pasīvo locītavu izkustināšanu katru dienu, vismaz reizi dienā.

Papildus pieaicinātā eksperte atzīmēja, ka nepieciešams nodrošināt iemītniekam M. ratiņkrēslu ar galvas balstu, lai var viņu sēdināt, vest pastaigās un dažādot viņa laika pavadīšanu, uzlabot viņa dzīves kvalitāti. Iemītniekam M. nepieciešams nodrošināt arī ortozes vai ortopēdiskos apavus, kurus varētu lietot pozicionēšanas atvieglošanai, kā arī individuāli izgatavotu sēdēšanas sistēmu.

- 3.5. Apmeklējot iemītnieku istabas, Tiesībsarga biroja pārstāvju redzeslokā nonāca sieviete (turpmāk – iemītniece D.), kura sēdēja ratiņkrēslā (sēdvirsmā nebija pietiekoši plata), izteikti sašļūkusi uz leju, mugura kifoze, galva ievilkta plecos, un virs rumpja, ieskaitot galvu, uzvilkta jaka ar rāvējslēdzēju. SAC darbiniece teica, ka iemītniecei ikdienā patīk šādi sēdēt un paslēpties ilgstoši, jo viņai ir tādas rakstura īpatnības. Pieaicinātā eksperte lēni un laipni pajautāja, vai iemītniecei viss ir kārtībā. Iemītniece pēc dažām minūtēm atvēra rāvējslēdzēju un apsēdās taisnāk, tad varēja vērot klientes seju un parunāt ar viņu. Iemītniece teica, ka viņai patīk rokdarbi, un viņa spēj paēst pati. Kopumā pēc sarunas radās iespaids, ka nepieciešams **biežāk piedāvāt iemītniecei D. socializēšanos, individuāli ar speciālistu, vai nelielā grupā, lai uzlabotu viņas socializēšanos** un mazinātu laika pavadīšanu **stāvoklī, kurā ķermenis tiek vairāk deformēts.**
- 3.6. Vizītes laikā pieaicinātā eksperte novēroja, ka medmāsu telpā pie klientu medicīniskiem dokumentiem pieejamas atskaites par pozicionēšanu. Atskaite bija veidota tabulas formātā ar šādām sadaļām: datums, iemītnieka vārds un uzvārds, laiks, poza (mugura, labais sāns, kreisais sāns, sēdus pozīcija, vertikalizācija, nodarbība), izdzertā šķidruma daudzums, darbinieka paraksts. **Dažas atskaites bija aizpildītas pavisā,** piemēram: iemītniecei B. par 22.02.2024. laikā no pulksten 07:20 līdz 09:20 atzīmēts, ka viņa atradās sēdus pozā. Arī no pulksten 11:40 līdz 13:25 bija atradusies sēdus pozā, tāpat no pulksten 15:20-18:50 arī sēdus pozā (pēdējais ieraksts par šo dienu). Nav skaidrs, vai pārējos laikos iemītniece gulēja vai bija vertikalizēta, vai apmeklēja kādu no nodarbībām. Līdzīgas nepilnības iemītnieku

pozicionēšanā novērotas arī citās atskaitēs. Savukārt pie viena no totāli asistējamiem iemītniekiem pozicionēšanas protokols nebija novietots pie klienta gultas.

CPT nosaka veikt regulārus ierakstus par iemītnieka ārstēšanas un aprūpes pasākumiem klīniskajā dokumentācijā¹⁰.

Rekomendācijas:

- 3.1.1. Nodrošināt lielāku aprūpētāju amata vietu skaitu, lai sniegtu pilnvērtīgāku aprūpi iemītniekiem.
- 3.1.2. Piesaistīt vairāk speciālistus, piemēram, fizioterapeitu, ergoterapeitu, interešu izglītības pulciņa vadītāju, terapeiti u.tml., lai nodrošinātu starpdisciplināru pieeju un regulārus rehabilitācijas pasākumus visiem iemītniekiem, ja viņu veselības stāvoklis to atļauj.
- 3.1.3. Organizēt SAC darbinieku darbu tādā veidā, lai prombūtnes laikā tiktu nodrošināts aizvietotājs. Aicinu apdomāt papildu amata štata vietu sociālajam darbiniekam, lai nodrošinātu vienmērīgu un racionālu darba uzdevumu sadali starp darbiniekiem, kā arī neradītu izdegšanas sindroma risku.
- 3.1.4. Nodrošināt visiem iemītniekiem nepieciešamo pozicionēšanu, palīgīdzekļus un ikdienā laicīgi novērtēt un veikt tehnisko palīgīdzekļu maiņu. Apzināt iemītniekus, kuriem nepieciešamas ortozes, ortopēdiskie apavi, ratiņkrēsla pielāgošana. Iemītniekam M. nepieciešams pielāgot manuāli vadāmo ratiņkrēslu ar galvas balstu un pilnu ekipējumu.
- 3.1.5. Piedāvāt iemītniekiem ikdienā vairākas socializēšanās iespējas atbilstoši klientu interesēm un veselības stāvoklim. Turklāt esošajam fizioterapeitam un ergoterapeitam rekomendēts izlasīt pēdējo gadu aktuālās rekomendācijas un informāciju par sensoro stimulāciju un deformāciju profilaksi, par moderniem palīgīdzekļiem pozicionēšanas atvieglošanai totāli asistējamiem cilvēkiem.
- 3.1.6. Nodrošināt regulārus ierakstus par iemītniekam nepieciešamo pozicionēšanu un novietot pozicionēšanas plānus guļošiem klientiem viņu istabās, lai aprūpētāji uzreiz atzīmē, kurā laikā un kurā pozā atrodas klients. Indicēts rūpīgāk sekot līdzi pozicionēšanas protokola aizpildei. Tāpat pārbaudīt un pārliecināties, ka aprūpes personāls spēj veikt kontraktūru profilaksi, bronhodrenāžu uzlabojošus vingrinājumus, aizrīšanas riska profilaksi un pareizi pozicionēt paliatīvās aprūpes iemītniekus gan guļus, gan sēdus, kā arī palīgīdzekļos. Nepieciešamības gadījumā apmācīt aprūpes personālu to darīt.

---

¹⁰ CPT ziņojums par 2013. gada vizīti uz Azerbaidžānu. 58. punkts. Pieejams (angļu valodā): <https://hudoc.cpt.coe.int/eng?i=p-aze-20131119-en-15>

4. Slikta izturēšanās

- 4.1. SAC vadītāja sniedza informāciju Tiesībsarga biroja pārstāvjiem, ka **tikai 3 aprūpētājas strādā nakts** stundās (20:00-8:00) **uz abiem korpusiem**. Personāla nepietiekamas klātbūtnes dēļ var rasties neatbilstoša iemītnieku uzraudzība un iespējama vardarbība starp iemītņiem, tostarp SAC darbinieku žurnālā tika konstatēti ieraksti par savstarpēju vardarbību.
- CPT ieskatā īpaša uzmanība jāpievērš tam, lai nakts maiņās būtu pietiekams individuālās aprūpes darbinieku skaits, lai visiem iemītņiem nodrošinātu pienācīgu aprūpi un drošu vidi. Turklāt jābūt klātesošai vismaz vienai medicīnas māsai arī nakts laikā.¹¹
- 4.2. Vizītes laikā Tiesībsarga biroja darbinieki novēroja, ka **SAC darbinieki ieiet iemītņiem istabās un arī tualetes un dušas telpās bez klauvēšanas, nesagaidot iemītņiem atļauju** un nepārliecinoties, vai tualetes un dušas nav aizņemtas, tādējādi nerespektējot iemītņiem privāto dzīvi. Turklāt SAC darbinieki Tiesībsarga biroja pārstāvju klātbūtnē nievājoši izteicās par iemītņiem izpratnes spējām, piemēram, viņi jau nesaprot neko, ēd tualetes papīru u.c.. Savukārt SAC vadītāja norādīja, ka Tiesībsarga biroja pārstāvjiem neesot vajadzības ar sevi iepazīstināt uzrunātos iemītņiem, jo iemītņiem nesaprotot tiesībsarga funkcijas. Turklāt vienu iemītņiem, kuru baro un dzirdina ar gastrostomas - PEG zondes palīdzību, SAC darbinieks sauca par "padupsi". CPT ir uzsvēris, ka jebkāda veida slikta izturēšanās (tostarp verbāla vardarbība) un necienīga izturēšanās pret iemītņiem ir nepieņemama un tiks attiecīgi sodīta.¹²
- 4.3. Pirmās vizītes laikā Tiesībsarga biroja darbinieki konstatēja, ka vienam **iemītņiem bija liegums saņemt papildu dzērienu un ēdiena porciju** no virtuves. Viņam liedza arī piedalīties palīgdarbos un neizsniedza cigaretes (citiem iemītņiem šādi liegumi nebija noteikti). SAC darbinieki paskaidroja, ka minētais iemītņiem neievērojot iekšējās kārtības noteikumus – staigājot ar apaviem iekštelpās, apsūkājoties un esot nozadzis telefonu vienai iemītņiecei. Tamdēļ pret viņu piemērojot īpašus liegumus. Iemītņiem sodīšana ar papildu ēdiena vai dzēriena neizsniegšanu, tiesībsarga ieskatā, var tikt vērtēta, kā slikta izturēšanās pret iemītņiem.
- Vēlamies atzīmēt, ka otrās vizītes laikā šādi liegumi vairāk nebija novēroti.

Rekomendācijas:

¹¹ Eiropas Komitejas spīdzināšanas un necilvēcīgas vai pazemojošas rīcības vai soda novēršanai (CPT) 2020. gada 21. decembra Faktu lapa "Personas, kurām atņemta brīvība sociālās aprūpes iestādēs" 17. un 19. punkts.

¹² Turpat 4. punkts.

- 4.1.1. Izvērtēt iespēju nodrošināt nakts laikā papildu darbiniekus un vismaz 1 medicīnas māsas dežūru.
- 4.1.2. Nodrošināt, ka pret visiem iemītniekiem izturas ar cieņu un par visa veida sliktu izturēšanos, arī emocionālu vardarbību, tostarp apsūkāšanos, būs piemēroti atbilstoši pasākumi pret visiem SAC darbiniekiem.
- 4.1.3. Par iekšējās kārtības noteikumu pārkāpšanu nepiemērot soda veidus, kas ir saistīti ar ēdiena vai dzēriena liegšanu.

5. Tiesiskās garantijas

- 5.1. Vizītes laikā Tiesībsarga biroja pārstāvji īpašu uzmanību pievērta arī **tiem iemītniekiem, kuriem ar tiesas nolēmumu ir noteikti rīcībspējas ierobežojumi un nodibināta aizgādība.** Tika saņemta informācija, ka pakalpojumu ar ierobežotu rīcībspēju saņem 16 iemītnieki, no kuriem 6 iemītniekiem par aizgādņiem ar bāriņtiesas lēmumu iecelti 2 SAC darbinieki, proti, SAC vadītāja 2 iemītniekiem un sociālā darbiniece - 4 iemītniekiem. CPT savos ziņojumos ir skaidri norādījusi¹³, ka aprūpes institūcijā aizgādņa loma ir būtiska saistībā ar nepieciešamību aizstāvēt SAC ievietota iemītnieka ar ierobežotu rīcībspēju tiesības pret iestādi. Nosakot aizgādņību tās pašas institūcijas personālam, jo īpaši iestādes vadītājam, ir viegli nonākt interešu konfliktā, kā arī kompromitēt šāda aizgādņa objektivitāti un neatkarību. Aplūkoti konkrētie dokumenti apliecina, ka līgumi, vienošanās iemītnieku interesēs slēgti SAC vadītājam pašai ar sevi, kas atbilstoši cilvēktiesību standartiem nebūtu pieļaujams. Tāpat no dokumentiem secināms, ka atsevišķus tiesiskos jautājumus, kas saistīti ar rīcībspējas pārskatīšanu vai atskaišu sagatavošanu, faktiski kārtoti SAC sociālais darbinieks arī tiem iemītniekiem, kuriem par aizgādņi ir iecelta SAC vadītāja.
- 5.2. Pozitīvi novērtējams, ka SAC darbinieki ņēmuši vērā Tiesībsarga biroja pārstāvju sākotnējā vizītē izteikto rekomendāciju informēt prokuratūru par nepieciešamību vērsties tiesā ar pieteikumu par rīcībspējas ierobežojumu un aizgādņības nodibināšanu konkrētam iemītniekam. Tiesībsarga biroja pārstāvji apšaubīja darbinieku lēmuma pieņemšanas procesu par naudas līdzekļu izlietojumu personas vajadzībām situācijā, kad persona atbilstoši veselības stāvoklim pati nav spējīga paust viedokli. Izlases veidā aplūkotajās lietās konstatējams, ka **aizgādņi vērsušies tiesā ar mērķi pārskatīt iemītniekiem noteiktos rīcībspējas ierobežojumus**, tostarp arī tādos gadījumos, kur

¹³ Eiropas Komitejas spīdzināšanas un necilvēcīgas vai pazemojošas rīcības vai soda novēršanai (CPT) ziņojumu Latvijas valdībai pēc vizītes Latvijā no 2016. gada 12. līdz 22. aprīlim; skatīt ziņojuma 157.punktu <https://rm.coe.int/pdf/168072ce52>

iemītņieka situācija bija nemainīga. Tomēr nav pieļaujams, ka aizgādnis (SAC darbinieks) neapmeklē un nepiedalās tiesas sēdēs par rīcībspējas pārskatīšanu bez attaisnojoša iemesla, tādējādi samazinot iemītņieka tiesisko aizsardzību tiesvedības procesā. Aicinām pievērst lielāku uzmanību, lai no SAC puses tiktu veicināta arī personu ar ierobežotu rīcībspēju piedalīšanās tiesas sēdēs, pirms tam informējot un sagatavojot personas šim procesam. Nepieciešams sniegt informāciju iemītņiekiem saprotamā veidā, tostarp informējot bāriņtiesu/tiesu par nepieciešamajiem individuālajiem pielāgojumiem, kas personai nepieciešams, lai varētu pilnvērtīgi un līdzvērtīgi ar citiem piedalīties tiesvedības procesā. Šāda rīcība būtu atbalstāma no SAC arī saistībā ar citiem tiesvedības procesiem, kuros var būt/ir nepieciešamība piedalīties arī citiem iemītņiekiem. Nav pieļaujama nepārdomāta un automātiska iemītņieku izslēgšana no tiesvedības invaliditātes dēļ vai vienkārši nevēloties šos cilvēkus satraukt. Minētās garantijas izriet no ANO Konvencijas par personu ar invaliditāti 13.panta ¹⁴ un Starptautiskajiem principiem un pamatnostādņēm par tiesas pieejamību personām ar invaliditāti. Jāatzīmē, ka šogad ir uzsāktas arī tiesnešu un tiesu darbinieku apmācības tieši par personu ar invaliditāti tiesībām¹⁵ un ir izstrādāts “Tiesu standarts – rokasgrāmata, kad tiesas procesā piedalās cilvēks ar invaliditāti”.¹⁶

Tāpat no aplūkotajām lietām redzams, ka SAC darbinieki aktīvi un vispusīgi sniedz bāriņtiesām pieprasīto informāciju, kas nepieciešama rīcībspējas ierobežojumu pārskatīšanas lietās. Šāda prakse vērtējami pozitīvi un ir atbalstāma arī turpmāk.

- 5.3. Normatīvie akti neparedz personas, tostarp **personas ar ierobežotu rīcībspējas, ievietošanu aprūpes institūcijā piespiedu kārtā, bez personas piekrišanas vai tikai ar aizgādņa piekrišanu**. Lēmums par dzīvesvietas izvēli ietilpst “nemantiskajās tiesībās”. Izlases kārtībā aplūkotajās lietās tika konstatēts, ka personas ar ierobežotu rīcībspēju saņem pakalpojumu, balstoties uz administrācijas un iemītņieka (un/vai viņu aizgādņu parakstītu līgumu). Sarunās atsevišķi iemītņieki norādīja, ka SAC pakalpojuma vietā vēlētos saņemt sabiedrībā balstītus pakalpojumus. Viens no iemītņiekiem, kurš šādu viedokli pauda, ir ievietots slēgtajā nodaļā, no kuras bez personāla klātbūtnes ārpus tās nav tiesīgs iziet. Šādās situācijās būtu nepieciešama SAC darbinieku atbalsta saņemšana (vai aizgādņa

¹⁴ANO Konvencija par personu ar invaliditāti tiesībām pieejama: <https://likumi.lv/ta/lv/starptautiskie-ligumi/id/1630> un Starptautiskie principi un pamatnostādnes par tiesas pieejamību personām ar invaliditāti pieejami: <https://www.vvc.gov.lv/lv/starptautiskie-tiesibu-akti/international-principles-and-guidelines-access-justice-persons-disabilities-geneva-august-2020>

¹⁵Skatīt vairāk informācijas par projektu “Universālais dizains cilvēktiesību ievērošanā”: <https://www.apeirons.lv/21-februari-apeirons-kopa-ar-latvijas-tiesnesu-macibu-centru-pastasija-par-projektu-universalais-dizains-cilvektiesibu-ieverosana-un-ta-aktivitatem/>

¹⁶<https://www.ltmc.lv/publikacijas/params/post/4495623/rokasgramata-tiesu-standarts>

informēšana), lai iemītņieki varētu vērsties savas pašvaldības Sociālajā dienestā ar attiecīgu iesniegumu un šie jautājumi tiktu risināti. Tāpat no dokumentiem bija redzams, ka kāda no iemītņiecēm bijusi iesaistīta deinstitutionalizācijas projektā, tomēr sabiedrībā balstītu pakalpojumu uzsākšana nav sekojusi. Ievērojot minēto, īpaši uzsverams, ka rīcībspējas ierobežojuma esamība nevarētu būt šķērslis personas tiesībām atgriezties dzīvot sabiedrībā¹⁷. Pēdējos gados ir pieaudzis gan sabiedrībā balstītu pakalpoju klāsts, gan personām ar invaliditāti savas rīcībspējas īstenošanā ir pieejams valsts apmaksāts atbalsta personas lēmuma pieņemšanā pakalpojums.¹⁸ Aicinām SAC darbiniekus informēt iemītņiekus par jaunajiem pakalpojumiem un veicināt iemītņieku vēlmi atgriezties dzīvot sabiedrībā.

- 5.4. SAC telpās **nebija izvietotas sūdzību un priekšlikumu kastītes**, kurās var iemest rakstiskas sūdzības vai priekšlikumus. SAC darbinieki informēja, ka kastīte neesot vēl nolikta vietā pēc remonta un agrāk esot atradusies pirmajā stāvā. Būtiski, lai šādas kastītes būtu izvietotas katrā stāvā un iemītņiekiem tās būtu brīvi pieejamas.
- Iepazīstoties ar iemītņieku lietās ievietotajiem dokumentiem, Tiesībsarga biroja pārstāvji novēroja, ka atsevišķu iemītņieku lietās bija ievietoti pašrocīgi rakstīti iesniegumi. Tomēr uz šiem iesniegumiem nebija atzīmes par reģistrāciju un arī nebija iespējams pārliecināties, vai uz iesniegumu ir sniegta atbilde.
- 5.5. Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma 29. panta otrajā daļā noteikti aprūpes centra klienta **tiesības uz noteiktu naudas summu personiskiem izdevumiem**. Iemītņieks ar savu personisko naudu un mantu rīkojas patstāvīgi, ja vien viņam nav ierobežota rīcībspēja un tiesas spriedumā par rīcības spēju ierobežošanu nav noteikts citādi. Ja iemītņiekam nav pietiekošu iemaņu un izpratnes par naudas plānošanu un iepirkšanos, SAC nodrošina gan teorētiskās, gan praktiskās nodarbības.
- Saskaņā ar 01.12.2023. iegūto informāciju vienam no SAC iemītņiekiem, kurš pats nespēj paust savu gribu naudas līdzekļu izlietošanai, regulāri bija pirktas lietas, kas viņa vajadzībām un lietošanai nav paredzētas. Pirkumus apliecināja čeki, kas bija ievietoti iemītņieka lietā. Piemēram, konkrētais iemītņieks nespēj patstāvīgi uzņemt pārtiku un viņu baro caur PEG zondi, tomēr par viņa personīgajiem naudas līdzekļiem bija pirkti dažādi pārtikas produkti, tai skaitā, citroni. Tāpat par viņa personīgajiem līdzekļiem SAC iegādājās televizoru un

---

¹⁷ Tiesībsargs, apmeklējot 2022. un 2023. gadā deinstitutionalizācijas projekta ietvaros jaunizveidotos grupu mājas pakalpojumus dažādās pašvaldībās, ieguva informāciju, ka minētos sabiedrībā balstītus pakalpojumus veiksmīgi saņem arī cilvēki ar ierobežotu rīcībspēju, kuriem tiek sniegts atbilstošs profesionāļu atbalsts savas rīcībspējas īstenošanā ikdienā, sadarbojoties ar personai iecelto aizgādni.

¹⁸ <https://likumi.lv/ta/id/346948-noteikumi-par-atbalsta-personu-lemumu-pienemsana-pakalpojumu>

planšetdatoru. Par pirkumu bija samaksāti 636,14 eiro, lai arī nevienu no šīm ierīcēm iemītnieks nespēj izmantot. Televizors atrodas koplietošanas telpā, kuru iemītnieks nekad neapmeklē, jo visu savu laiku pavada gultā. Savukārt planšetdators ir nodots lietošanā citam iemītniekam. Kopumā, iepazīstoties ar iemītnieka lietā ievietotajiem pirkumu čekiem, kas it kā apliecina iemītnieka naudas izlietošanu viņa vajadzībām, radās pamatotas šaubas par naudas izlietošanu atbilstoši paredzētajam mērķim. Nav pieļaujama situācija, kad iemītnieka personiskiem izdevumiem paredzēto naudu izlieto citu personu vai SAC vajadzībām. Ņemot vērā iepriekš minēto, aicinu veikt iekšējo pārbaudi par iemītnieka M. naudas līdzekļu izmantošanas lietderību un atgriezt nepamatoti iztērētos līdzekļus (piemēram, par televizoru un planšetdatoru), kā arī turpmāk nepieļaut iemītnieka vajadzībām neatbilstošu preču iegādi par iemītnieka personīgajiem līdzekļiem. Situācijās, kad iemītnieks nevar paust savu gribu naudas līdzekļu izlietošanai, SAC ir jāveic nepieciešamie pasākumi, lai personai tiktu iecelts aizgādnieks, kurš būtu tiesīgs vērtēt iemītnieka vajadzības un naudu izlietot konkrētā iemītnieka labbūtībai un dzīves kvalitātes uzlabošanai. Piemēram, apmaksāt papildu rehabilitācijas pakalpojumus vai iegādāties lietas, kas tiešā veidā sniedz labumu vai ērtumu pašam iemītniekam. Arī tiem iemītniekiem, kuri sava veselības stāvokļa dēļ nespēj izsekot līdz naudas izlietošanai, ir jābūt skaidrai un viegli pārskatāmai atskaites sistēmai par ikmēneša ienākošajiem, iztērētajiem un uzkrātajiem naudas līdzekļiem. Tāpat katram pirkumam, ko par iemītnieka naudu ir veikusi trešā persona, ir jābūt apstiprinātam ar pirkumu apliecināšu dokumentu - čeku.

Tiesībsargs ir informējis Labklājības ministriju un lūdzis veikt pārbaudi par konstatētajiem iespējamajiem pārkāpumiem SAC darbībā attiecībā uz iemītnieku naudas izlietojumu.

Rekomendācijas:

- 5.1.1. Informēt attiecīgo bāriņtiesu par nepieciešamību iemītniekam atrast citu aizgādnieku, kurš nav SAC darbinieks, lai novērstu interešu konfliktu.
- 5.1.2. Veicināt iemītnieku piedalīšanos tiesas procesos, informējot tiesas par nepieciešamajiem individuālajiem pielāgojumiem, kas konkrētajam iemītniekam ir nepieciešami, lai realizētu savas tiesības.
- 5.1.3. Savu iespēju robežās veicināt iemītnieku vēlmi atgriezties dzīvei sabiedrībā, veicot mērķtiecīgus rehabilitācijas pasākumus, lai iemītnieks nezaudētu saikni ar sabiedrību un apgūtu prasmes, kas primāri nepieciešamas patstāvīgai dzīvei.

- 5.1.4. Izvietot sūdzību un priekšlikumu kastīti katrā stāvā ārpus videonovērošanas zonas, lai iemītnieki varētu ievietot tajā iesniegumu, vienlaikus saglabājot anonimitāti. Tāpat nepieciešams veikt sūdzību un iesniegumu reģistrēšanu.
- 5.1.5. Izveidot pārskatāmu dokumentāciju, lai būtu iespējams viegli pārliecināties par iemītniekam izmaksātajām naudas summām, kā arī par iztērēto naudu iemītnieka vajadzībām, ja iemītnieks patstāvīgi neiepērkas un to viņa vietā dara SAC darbinieks. Veikt pārbaudi par to iemītnieku, kuri paši nespēj paust savu gribu, naudas līdzekļu izlietošanu un atmaksāt nepamatoti iztērētos naudas līdzekļus.

Par tiesībsarga rekomendāciju izpildi un plānotajām aktivitātēm to izpildei lūdzu informēt līdz **2024. gada 20. maijam.**

Pateicos par vizītes laikā sniegto pieejamo informāciju un sadarbību ar Tiesībsarga biroja darbiniekiem.

Ar cieņu
tiesībsargs

Juris Jansons

* No 2024.gada janvāra Tiesībsarga biroja gatavotie dokumenti tiek formatēti, ievērojot piekļūstamības prasības personām ar uztveres un redzes traucējumiem.